

DREPTUL

LEGISLAȚIUNE. — DOCTRINA. — JURISPRUDENȚĂ. — ECONOMIE POLITICĂ

DIRECTOR: C. G. DISSESCU

PRIM-REDACTOR: V. ATHANASOVICI

Redactori: PAUL NEGULESCU, DEMETRU NEGULESCU, ALEX. CERBAN, GEORGE MEITANI, G. G. DANIELOPOLU,
G. C. CRISTESCU, SILIU RĂDULESCU

REVISTA APARE
JOIA ȘI DUMINECA

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: STRADELA SF. SPIRIDON, 3
TELEFON 41/57

REDACTOR-ADMINISTRATOR
B. P. RĂDULESCU

ABONAMENTELE

se fac pe an și pe jumătate de an
la 1 Ianuarie și 1 Iulie

Dela 1 Iulie până la 1 Sept. revista nu apare

GR. G. PĂUCESCU
FONDATOR-PROPRIETAR

Un număr: 50 bani

Un număr vechiu 1 leu

COSTUL ABONAMENTULUI

Pe an, 40 lei; pe jumătate an, 20 lei

Studentii plătesc pe jumătate

Pentru străinătate se adaugă timbrul postal

SUMAR:

JURISPRUDENȚA ROMÂNĂ. — *Inalta Curte de casațiune și justiție, secția III*: B. N. Mareș cu Solomon Juster (Perimare. — Instanță. — Presumție de delăsare. — Hotărîre definitivă. — Anulare pe cale de contestație).

Tribunalul Dolj, secția I: Natalia M. Pretorian cu Ioana preotul I. Șegărcceanu (Văduva săracă în concurență cu mama și frații lui de cuius. — Impărțeala. — Dreptul soției la $\frac{1}{4}$ în proprietate, înaintea mamei. — Dreptul mamei la $\frac{1}{4}$ din cele trei părți rămase). — Studiu doctrinar de d-l Dem. D. Stoenscu.

Curântarea d-lui V. Tătaru, președinte al Curții de apel din Galați, la Banchetul d-lui D. Alexandrescu.

JURISPRUDENȚA ROMÂNĂ

INALTA CURTE DE CASAȚIUNE ȘI JUSTIȚIE
SECȚIUNEA III

Audiența dela 28 Martie 1916

Președinta d-lui I. Duca, președinte

B. N. Mareș cu Solomon Juster

PERIMARE. — INSTANȚĂ. — PRESUMȚIE DE DELĂSARE. — HOTĂRÎRE DEFINITIVĂ. — ANULARE PE CALE DE CONTESTAȚIE. — ART. 257 PR. CIV.

Din termenii «dacă partea va lăsa să treacă», întrebuințați de legiuitor în art. 257 pr. civ., rezultă neîndoios că principiul perempțiunii se sprijină pe prezumția legală de delăsare a instanței din partea celui interesat, prezumție care nu-și are locul atunci când nu se poate imputa părții vre-o neglijență de a fi lăsat în părăsire instanța începută.

Prin urmare, când instanța a fost terminată prin o hotărîre definitivă și executorie, faptul că acea hotărîre a fost declarată nulă, pe cale de contestație, pentru vicii de procedură, nefăcând să reiasă cătușdepuțin ideea de neglijență din partea reclamantului, nu poate îndreptăți perimarea acțiunii.

No. 200. — Respins, ca neîntemeiat, recursul făcut de B. N. Mareș, contra sentinței tribunalului Ilfov, secția I, No. 22 din 1916, în proces cu Solomon Juster.

S'au ascultat: citirea raportului făcut în cauză de d-l consilier Ar. Alexandrescu; d-nii avocați Aurel Iliescu și C. C. Arion, pentru recurent, în desvoltarea motivelor de casare; d-l avocat N. Alexandrescu, pentru intimat, în combateri.

Curtea, deliberând,

Asupra motivului de casare invocat:

«Violarea art. 257 pr. civ., combinat cu art. 903 c. com.

«Pentru a se isprăvi cu procesele interminabile, legiuitorul a creiat perempțiunea. A dispus ca orice cerere lăsată în părăsire un timp determinat să fie stinsă. Iar pentru a dovedi intențiunea de a nu părăsi o cerere, legiuitorul a indicat mijlocul pozitiv. Numai actul cu caracter contradictoriu poate întrerupe cursul perempțiunii. Neglijență, sau nu, este indiferent. Ceeace trebuie cercetat în această materie, este numai existența actului cu caracter contradictor.

«Și, în speță, reclamantul Solomon Juster, intentează o acțiune la 1895 și, fără să mă citeze și fără să mi se comunice, obține o sentință cu titlu definitiv.

«Eu, Mareș, nu aveam nici o cunoștință, nici de acțiune, nici de sentință, față cu mine nu s'a făcut nici un act cu caracter contradictoriu. Și eram în drept atunci, când judecătorește s'a constatat acest lucru, să cer perimarea. Nu puteam să o cer mai înainte, fiindcă nu aveam cunoștință de această acțiune și nici nu se constatase judecătorește că dela intențarea acțiunii până la cererea de perimare nu se făcuse acte cu caracter contradictoriu.

«Odată actele de procedură anulate, eră firesc să introduc cerevea de perimare, și Juster nu poate pretinde că dela intențarea acțiunii până în momentul cererii mele de perimare, să se fi făcut actul indicat de lege care să întrerupă perempțiunea.

«Citarea în acțiunea lui Juster și sentința dată nu puteau întrerupe cursul perempțiunii, fiindcă nu sunt acte prevăzute de art. 257 pr. civ.»

Având în vedere că se constată din sentința supusă recursului, că intimatul chemând la judecată în anul

1895 pe recurent, pentru plata unei sume de bani, datorită în baza a două cambii, acțiunea a fost admisă și sentința obținută, rămânând definitivă. a fost pusă mai în urmă în curs de executare; că la 1 Octombrie 1915, făcându-se de către recurent contestație contra titlului executor, contestația a fost admisă și titlul executor a fost anulat, pe motiv că hotărîrea condamnatore s'a dat fără ca pârătul să fie citat în regulă la domiciliul său real; că, în aceeași zi, recurentul, care fusese acționat ca debitor, a cerut perimarea acțiunii principale, cerere care a fost respinsă de tribunal, prin sentința adusă azi în recurs;

Având în vedere că, atât înaintea instanței de primare, cât și azi în recurs, recurentul a susținut că cererea sa de a se perimă acțiunea eră admisibilă; că, perimarea și-a urmat cursul său, deoarece n'a intervenit dela intentarea acțiunii pe timpul cerut de lege nici un act de procedură cu caracter contradictor, actele urmate până aci, cum și sentința prin care a fost condamnat la suma reclamată fiind anulate, și ca atari considerate ca fără ființă prin hotărîrea dată în contestație;

Având în vedere că, după art. 257 pr. civ., orice acțiune, etc. se va perimă după cererea părții interesate, dacă parteă va lăsa să treacă doi ani dela cel din urmă act de procedură;

Că, din termenii «dacă parteă va lăsa să treacă», din acest text, rezultă în mod neînduios că principiul peremțiunii se sprijină pe prezumțiunea legală de delăsare a instanței din partea celui interesat, prezumțiune care nu-și are loc atunci când nu se poate imputa părții vre-o neglijență de-a fi lăsat în părăsire instanța începută sau redeschisă;

Că, în speță, se constată că intimatul nu numai că nu a lăsat în părăsire instanța, dar a și terminat-o printr'o hotărîre definitivă și executorie, iar faptul că această hotărîre a fost declarată nulă pentru vicii de procedură, nu face să reiasă cătușidepuțin ideia de neglijență din partea reclamantului, care nu putea să prevadă de mai înainte nulitatea titlului său și să întrerupă o eventuală perimare, care, după teoria susținută de recurent, ar fi fost în curs;

Că, hotărîrea de anulare a titlului executor nu a putut avea alt efect decât de a readuce procesul exact în starea în care se găseă la intentarea acțiunii, cu facultatea pentru reclamant de a-l redeschide în termen util întreruperii peremțiunii, termen socotit dela ultimul act de procedură cu caracter contradictor, și care în speță nu putea fi altul decât hotărîrea prin care s'a recunoscut că toate celelalte acte de procedură care se urmaseră înainte erau nule și de nul efect;

Că, tribunalul, judecând în conformitate cu aceste principii și respingând cererea de perimare a recurentului, pe motiv că dela pronunțarea hotărîrei de anu-

lare a titlului executor și până la data cererii n'a trecut termenul de peremțiune cerut de lege, prin aceasta a făcut o bună aplicațiune a art. 257 pr. civ. și deci motivul de casare, fiind neîntemeiat, recursul cată a se respinge ca atare.

1 Pentru aceste motive, respinge.

TRIBUNALUL DOLJ, SECȚIUNEA I

Audiența dela 4 Martie 1916

Președinta d-lui C. Gărdăreanu, judecător de ședință

Nathalia M. Pretorian cu Ioana preotul I. Șegărceanu

VĂDUVA SĂRACĂ ÎN CONCURRENTĂ CU MAMA ȘI FRAȚII LUI «DE CUJUS». — ÎMPĂRȚEALA. — DREPTUL SOȚIEI LA 1/4 ÎN PROPRIETATE, ÎNAINTEA MAMEI. — DREPTUL MAMEI LA 1/4 DIN CELE TREI PĂTRIMI RĂMASE. — ART. 684, 673 ȘI 843 C. CIV.

Văduva săracă, în concurență cu mama și frații defunctului, are dreptul la succesiune la una din patru părți în plină proprietate din întreaga avere rămasă în urma soțului său, înaintea mamei soțului ei, aceasta având dreptul la una din patru părți din cele trei pătrimi rămase, după scăderea dreptului soției sărace.

No. 143. — S'au prezentat: văduva săracă, Natalia M. Pretorian, asistată de d-l avocat V. Potârcea; iar mama lui *de cujus*, Ioana preotul I. Șegărceanu și alții, asistați de d-l avocat Dem. D. Stoenu.

Tribunalul,

Având în vedere acțiunea intentată de Nathalia M. Pretorian, din Craiova, care are de obiect, ca față de pârâții Ioana preotul I. Șegărceanu, văduvă, din comuna Șegarcea, și alții, să i se recunoască dreptul de 1/4 părți, în plină proprietate, ca văduvă săracă, din averea soțului său defunctul Marin Pretorian, compusă din aceea prevăzută în inventarul dresat de d-l judecător supleant al tribunalului Dolj, secția II, cu data Fevruarie 1915, întrucât după urma sus numitului defunct nu au rămas descendenți;

Având în vedere și intervenția făcută de Ioana preotul Șegărceanu, în calitate de mamă a defunctului M. Pretorian, prin care tinde ca, conform art. 671 c. civ., să i se recunoască dânsi mai întâi dreptul în succesiune la jumătate din avere, apoi din restul averii, să i se recunoască soției văduve săracă dreptul de 1/4 părți, cerere pe care astăzi în instanță o reduce la 1/4 părți, întrucât soțul său trăiește;

Având în vedere că, din susținerile părților și actele din dosar, se constată că Marin Pretorian, căsătorit legitim cu Nathalia M. Pretorian, la 4 Fevruarie 1915, încetează din viață fără a lăsa copii, ci numai pe soția sa Nathalia M. Pretorian, pe mama sa Ioana preotul I. Șegărceanu și pe frații săi Ștefan Pretorian, Nicolae Popescu, Marin Gogulescu, Tinca Davidescu, Elena Andreescu și Tița Popescu;

Având în vedere că soția defunctului M. Pretorian, ca văduvă săracă, cere prin această acțiune, de a se recunoaște, pe baza dispozițiilor art. 684 cod. civil, dreptul de a succede în averea soțului său $\frac{1}{4}$ părți în plină proprietate, întrucât defunctul său soț a lăsat rude de sus și de alături, cu dreptul de vocațiune la succesiune, iar nu descendenți legitimi;

Văzând că la această acțiune intervine Ioana preotul Șegărceanu, în calitate de mamă a defunctului Marin Pretorian, și cere de a i se recunoaște mai întâi dânsului dreptul de una din patru părți în averea defunctului Marin Pretorian, conform art. 673 c. civ., dânsa fiind o moștenitoare rezervatară.

În ce privește acțiunea întentată de Nathalia M. Pretorian, soția defunctului M. Pretorian, și intervenția făcută de Ioana preotul I. Șegărceanu;

Având în vedere că art. 684 din codul civil prevede că atunci când bărbatul moare și lasă rude de sus sau de alături, în lipsă de descendenți, femeea succede la o pătrime în plină proprietate din averea mortului, de unde rezultă că dreptul acordat văduvei sărace, prin acest text de lege, este un drept de moștenire special, căci prin titlul secției III, sub care se află art. 684 din codul civil, cât și prin aliniatul ultim al acestui articol, se prevede expres, că văduva săracă, succede în averea bărbatului în concurență cu ceilalți moștenitori ai săi, și acordarea unui asemenea drept pentru văduva săracă este cu atât mai evident, cu cât dispoziția art. 684 c. civ., este introdusă în codul civil din vechea legislațiune română (art. 17, lit. k, cap. III, partea 4-a, codul Caragea și art. 657 codul Calimah), prin care se prevede iarăși expres că văduva vine la succesiunea bărbatului în concurență cu copiii săi, sau alte rude moștenitoare, și dacă ținem seama de secțiunea și capitolul materiei din care face parte art. 684 din codul civil, precum și de starea juridică a acestei materii, adică înainte de 1865, căutând ca acestea să le punem în armonie cu principiile generale de drept, rezultă într'un mod vădit că legiuitorul român, când a redactat art. 684 din codul civil, a voit ca văduva săracă să aibă în averea defunctului ei soț un drept de succesiune care să varieze după rudele cu care va fi în concurență, drept cu totul special de alte drepturi de moștenire;

Că, astfel fiind, dreptul văduvei sărace în averea soțului ei, în lipsă de descendenți, este un drept special de moștenire de una din patru părți în plină proprietate, care trebuie luat cu precădere înaintea chiar ru-

delor de sus, de oarece legiuitorul, creind acest drept în favoarea soției, a raționat în afecțiunea reciprocă a soților și în concursul ce soția a dat soțului ei în tot timpul cât a durat căsătoria, atât pentru a câștiga și înmulți averea, cât și pentru a o economisi și conserva precum și în aceea că legiuitorul nu a voit ca soția care eră deprinsă a duce o viață proporțională cu averea soțului, la moartea lui să aibă durerea de a suportă, pe lângă pierderea soțului ei, și lipsurile mijloacelor de existență;

Că, deși art. 673 din codul civil, la care se referă intervenienta pârâtă, mama a defunctului Marin Pretorian, prevede că, dacă a supraviețuit persoanei moarte tatăl sau numai mama, frații, surorile sau reprezentanții lor iau trei pătrimi ale succesiunii, cu alte cuvinte, dreptul unuia din părinți, în concurență cu frații lui *de cujus*, este de una din patru părți, totuș această regulă de interpretare se face atunci, când nu se găsește în concurență și soția mortului, cu dreptul său special de văduvă săracă, ci numai când e vorba la reducțiunea donațiunilor, de cari vorbește art. 843 din codul civil;

Că, deci, faptul că mama este o rezervatară a unor drepturi în averea soțului său, mort fără descendenți, nu implică și dreptul de întâietate asupra dreptului văduvei sărace, de oarece nici un text de lege nu prevede aceasta, și judecătorul chemat a rezolva această chestiune, nu poate să legifereze, ci trebuie să aplice textele legii, dându-le interpretarea lor juridică, căci, ce s'ar întâmpla, când văduva săracă ar veni în concurență cu colateralii, și cu ambii părinți ai lui *de cujus*, ar urmă, conform teoriei intervenientei, ca părinții, adică tatăl și mama, să ia o jumătate din averea lui *de cujus*, iar văduva săracă să ia o pătrime din jumătate, adică a opta parte din întreaga succesiune, ceea ce evident nu a putut fi în intențiunea legiuitorului, când a creat dispozițiunile art. 684 din codul civil, de a recunoaște mamei lui *de cujus*, dreptul de a succede în avere de una din patru părți, întrucât se găsește în concurență cu colateralii frați, înaintea dreptului special al văduvei sărace, ar fi de a se legiferă și creia un drept, pe care codul civil nu-l prevede, ceea ce nu este permis de a se face, conform maximei *si iudicas cognosce*;

Că, din toate cele mai sus expuse, rezultând că dreptul rezervatarei mame, în averea fiului său mort fără descendenți, fiind de una din patru părți, întrucât se găsește în concurență cu frații, — după ce mai întâi se va scoate dreptul văduvei sărace, de una din patru

părți — urmează că, întrucât soția reclamantă principală a dovedit cu actul de paupertate, atașat la dosar, că este văduvă săracă, să i se recunoască dreptul de una din patru părți, în plină proprietate, în averea soțului său, anume prevăzută în petițiunea de intentarea acțiunii, — apoi, din cele trei pătrimi ce rămân, să se recunoască și mamei interveniente, Ioana preotu ȘegărcEANU, dreptul de a succede de una din patru părți, iar celelalte trei pătrimi se vor atribui fraților lui *de cujus*, cu care mama se găsește în concurență, — și deci, acțiunea principală urmează a se admite în totul, iar acțiunea de intervențiune a se admite în parte.

Pentru aceste motive, admite acțiunea.

Semnați: C. Gărdareanu, V. Pavlu.

Studiu doctrinar

Tribunalul Dolj, secția I, a pronunțat hotărîrea de mai sus, cu a cărei soluțiune nu ne unim, fiindcă violează, cu desăvârșire, toate principiile de drept.

În această notă vom arăta defectul principiului nejuridic, că: «văduva săracă, în concurență cu mama și frații defunctului, are dreptul la succesiune, înaintea mamei soțului ei, în plină proprietate din întreaga avere rămasă în urma soțului ei, iar mama soțului ei având dreptul la una din patru părți din cele trei pătrimi, rămase după scăderea dreptului soției sărace».

Această speță, cu siguranță, afirm, că se prezintă des, însă discuțiune n'a fost decât o singură dată¹⁾ înaintea instanțelor judecătorești, cari dau soluțiuni necunoscute, de oarece magistrații, cari le pronunță, nu caută să le și publice în revistele noastre de drept, spre a fi cunoscute.

În doctrină a fost iarăș foarte puțin studiată, și autorii, cari s'au ocupat de ea, foarte puțini la număr, ca să ajungă la anumite soluțiuni, au creat teorii, nebazate însă pe nici un principiu de drept, întemeiat pe vreun text precis al codului civil.

Și afirm, fără a putea fi combătut, soluțiune definitivă în această chestiune nu poate fi dată, fiind o imposibilitate juridică de rezolvat, împărțea în această speță, având mai mult un caracter tehnic, pur matematic. Am curajul, ca și Brouardel²⁾, să spun în această chestiune:

«Chacun de nous peut donc sans déshonneur avouer qu'il n'est pas préparé a résoudre certains problèmes».

Și noi nu suntem preparați a rezolvă această chestiune, de oarece succesiunile în codul nostru civil sunt foarte neclare și foarte departe de adevăratele soluțiuni, cari trebuiesc să fie și clare și echitabile.

1) La 1872, Septembrie 11, înaintea tribunalului Vlașca, vezi *Dreptul* din acel an, No. 79; aceeaș retipărită în revista mea *Pagini Juridice*, 1916, No. 161.

2) În introducerea la volumul D-rului Ch. Vibert, *Médecine légale*, 1903, ediția VI, p. X.

Teoria din acest proces, pe care am dezvoltat-o noi înaintea tribunalului de Dolj, o clasăm, printre cele, pe cari viitorul legiuitor, care se va încumete să modifice învechitul nostru cod civil, trebuie s'o aibă în vedere, printre cele dintâiu, fiind de o importanță capitală, mai ales prin efectul ei.

Teoriile emise până azi, la noi. — Speța aceasta, în materie de partaj succesoral, s'a ivit înaintea instanțelor noastre judecătorești la 1872 și deatunci, numai doctrina a discutat-o. Ne vom face o datorie să arătăm aci toate soluțiunile cari s'au dat:

1° Prima soluțiune. Teoria tribunalului Vlașca:

Hotărîrea tribunalului din Giurgiu, semnată de un domn judecător, G. Stătescu, s'a publicat în ziarul *Dreptul*³⁾, a dat ocazia, cea dintâi la studierea acestei chestiuni.

Tribunalul din Vlașca are însă un considerent *ne-motivat*, pe care îl transcriem:

«Considerând că soția decedatului se află în cazul prevăzut de ultimul aliniat al art. 684, de oarece aceasta s'a recunoscut chiar de celelalte părți;

«Considerând că, din combinarea art. 673 și 684 c. civ., rezultă că ascendentul supraviețuitor, în lipsă de ascendenți și în concurs cu colaterali și soția supraviețuitoare, are dreptul la $\frac{1}{4}$ din averea defunctului; că, soția supraviețuitoare, în specie, are dreptul ea și la $\frac{1}{4}$ din averea defunctului, și că colateralii frați și surori iar $\frac{3}{4}$ din averea defunctului, ceace nu se poate nici cum aplică, de oare ce averea se compune numai în patru părți, de unde dar se vede un conflict între cele două texte, rezultând din aceea că legiuitorul, la redactarea art. 684 cod. civ. a uitat dispozițiunile art. 673, pentru a eși din acest impas, format prin conflictul menționat, tribunalul, bazându-se pe textele susmenționate, pe economia legii și spiritul de echitate, în unire cu concluziunile d-lui procuror, etc...».

Și, în urmă, tribunalul decide: că într'un partaj, când vine în concurență mama, soția și frații lui *de cujus*, masa bunurilor succesoriale se împarte în cinci părți și mama ia o cincime, soția văduvă o cincime, iar frații trei cincimi... Pe ce motive?

Hotărîrea aceasta a dat naștere, la noi, la discuții variate, în doctrină, nelămurite și neacceptate. Iată-le:

2° *A doua soluție. Teoria d-lui B. M. Missir.* — Cel care s'a ocupat în doctrina noastră, pentru prima oară, de această chestiune, a fost distinsul jurisconsult B. M. Missir, care a adnotat în *Dreptul* hotărîrea tribunalului Vlașca.

Și d-sa a emis o nouă soluțiune, pe care a admis-o tribunalul de Dolj, însă sub alte considerente.

3) *Dreptul* din 1872, No. 78 (este o eroare de paginație, numărul trebuind să fie 79).

Iată transcrise⁴⁾ și principiile acestei teorii:

«Art. 673, presupune două ipoteze: 1° cazul când persoana moartă a lăsat în urmă-i în viață pe tatăl, pe mama, pe frații și surorile sale; și 2° cazul când a lăsat numai pe tatăl, sau numai pe mama, însă și pe frați și surori. Notăm că prin cuvintele frați și surori, se înțelege că e destul ca numai unul din ei să existe, fără ca să se schimbe prin aceasta ipotezele și dispozițiunile legii. Acelaș lucru zicem și despre reprezentanții lor.

«Ei bine, în prima ipoteză, legea acordă o jumătate din succesiune tatălui și mamei (adică fiecăruia câte a patra parte) și cealaltă jumătate fraților și surorilor, (cari au să și-o împărțească potrivit cu numărul lor); în a doua ipoteză, acordă tatălui sau mamei o a patra parte, și fraților și surorilor trei din patru părți.

«Prea bine!

«Art. 684 e mai simplu, el dispune că femeea mortului să ia o a patra parte din succesiune, când se va găsi în față cu rudele ascendente sau colaterale.

«Iată acum ipotezele chestiunii noastre:

«Prima ipoteză: persoana moartă, lasă în viață pe soț⁵⁾, pe tatăl, pe mama, pe frații și surorile sale⁶⁾. Știm că tatăl și mama iau o jumătate, frații și surorile cealaltă jumătate. Unde mai e a patra parte a femeii? credem că singura soluțiune posibilă, care să fie atât logică, cât și conformă cu spiritul legii, este aceasta: mai înainte de toate, se va deduce din întreaga succesiune o a patra parte pentru femeie, și restul se va împărți pe din două pentru tatăl și mama și pentru frați și surori. În adevăr, frații și surorile, în fața tatălui și a mamei, și vice-versa, au o jumătate din averea mortului; femeea are o a patra parte în fața întregii succesiuni, precum și în fața fiecărei jumătăți. Iată un exemplu: succesiunea consistă din 80.000 lei; a patra parte a femeii sunt 20.000, restul de 60.000 se împarte pe din două (adică câte 30.000) între tatăl și mama cu frații și surorile. E clar că femeea are a patra parte în fața succesiunii; să vedem acum cum ea are în acelaș raport și în fața fecărei jumătăți. Dacă n'ar fi existat femeea, succesiunea eră să se împartă pe din două: 40.000 la tatăl și mama (adică fiecăruia câte 20.000) și 40.000 la frați și surori. Prin prezența femeii, ce perde fiecare jumătate, fiecare din suma de 40 mii? O a patra parte, 10 mii! Pentru că am arătat mai sus că are să se ia câte 30.000. Așă dar, iată că femeea, în fața fiecărei jumătăți, ia câte o a patra parte și numai atât, pentru că din ceea ce se cuvenea rudelor ce iau acea porțiune, trebuiau să dea femeii o a patra parte.

4) Din ziarul *Dreptul* pe anul 1872, No. 79.

5) Admitem că e vorba de o femeie fără avere, adică de aceea care poate succede (Nota d-lui Missir).

6) Nu mai repetăm inutil și cuvântul și reprezentanții lor (Nota d-lui Missir).

«Am ajuns la o a doua ipoteză, care este cea judecată de tribunalul Vlașca: persoana moartă, lasă în viață pe soție, pe tatăl sau pe mama (adică pe unul din acești doi), pe frații și surorile sale. Asemenea, știm că dacă în această ipoteză ar fi lipsit femeea, tatăl sau mama luă o a patra parte și frații și surorile trei din patru părți. Cum se va împărți însă succesiunea, venind și femeea cu a patra parte a ei? Se înțelege că, dacă din patru părți, una ia tatăl sau mama și trei frații cu surorile, nu mai rămâne altă a patra parte pentru femeie, pentru că patru părți nu pot să dea cinci. *Aci nu mai încap discuțiune, căci e vorba de matematică. Chestiunea e, ce mijloc să găsim pentru a determina porțiunile fiecăruia? Cred că, după soluțiunea dată în prima ipoteză, și aci dificultățile vor dispărea și, prin urmare, vom zice că femeea are să-și ia mai întâi partea sa a patra și restul să se împartă între tatăl sau mama și între frați și surori, după analogia expusă.* Luând exemplul de mai sus, vom decide că din 80.000, care compun întreaga succesiune, se cuvin femeii 20.000; că, din restul de 60 mii, vom face patru părți, care se formează de câte 15 mii, și vom da o a patra parte, adică 15.000, tatălui sau mamei, iar trei din patru părți, adică 45.000, fraților și surorilor, Prezența femeii încă nu face ca fiecare din aceste ramure să piardă mai mult de o a patra parte, astfel precum cere legea. În adevăr, tatăl sau mama eră să ia 20.000, în loc de 15.000; prin urmare, ce pierde? o a patra parte, 5.000. Asemenea, frații cu surorile eră să ia 60.000, în loc de 45.000; ce pierd ei? tot o a patra parte, 15.000. Iată că din cele două a patra parte din ambele ramure se compune a patra parte și a succesiunii întregi. Mi se pare să sistemul ce am dezvoltat este mult mai fundat decât cel adoptat de tribunalul Vlașca, care nu se bazează pe nimic decât pe voința judecătorilor».

Dar și teoria d-lui Missir are un păcat: atât ascendenții, cât și colateralii, pierd câte ceva, chiar în exemplul dat de d-sa, ceea ce nu este legal.

Nouii teorii. — Soluțiunea pe care a dat-o d-l B. M. Missir, a dat loc, în drept, la noui discuțiuni, la noui teorii și împrejurul felului său de a se proceda la împărțeală, au fost autori cari l-au admis pe alte considerente. Astfel:

*Teoria d-lui Alex. Oteteleşanu*⁷⁾. — D-sa zice:

«... O chestiune dificilă este și aceea, când există conflict între dreptul de succesiune al femeii sărace și moștenitorii enumerați de art. 671 și 673 c. civ.

«Să le cităm pe amândouă. Art. 671: «Dacă tatăl și mama unei persoane moarte, fără descendenți, i-au

7) *Dreptul de succesiune al soțului supraviețuitor.* București. Tip. «Gutenberg». 1912, pag. 83—87.

supraviețuit, lăsând acea persoană, frați, surori, sau descendenți ai acestora, succesiunea se divide în două porțiuni egale, din care jumătate numai se cuvine tatălui și mamei și se împarte deopotrivă între dânsii». După acest articol, dacă sunt în concurență frați și surori ai defunctului, succesiunea se împarte în două, revenind părinților defunctului câte o pătrime.

«Art. 673. «Dacă tatăl și mama persoanei moarte, fără posteritate, i-a supraviețuit, frații, surorile sau reprezentanții lor, iau jumătatea succesiunii. Dacă numai tatăl sau numai mama i-a supraviețuit, frații, surorile sau reprezentanții lor, iau trei pătrimi ale succesiunii». Acest articol completează dispozițiunile din articolul precedent, adăugând că, în caz când unul din părinți nu mai rămâne în viață, atunci el va lua o pătrime din succesiune, iar restul de trei pătrimi va trece la frați, surori și descendenții lor. Ei bine. Să presupunem ipoteza că, în concurență cu aceste rude ale defunctului vine și văduva săracă, care, după art. 684 alin. III, are și ea o pătrime din plină proprietate. Întrebarea este: de unde o să ia ea această a cincea pătrime?

«Intr'adevăr, chestiunea este dificilă, căci un întreg nu poate avea decât patru pătrimi. Să vedem cum au reușit autorii și jurisprudența să împace lucrurile...».

Și d-sa citează aci hotărîrea tribunalului Vlașca și comentariile indicate de noi în această notă, și în special combate pe distinsul jurisconsult Degré.

Și d-sa termină, dând o soluție astfel, crezând însă că principiile de drept nu sunt călceate:

«... «Cu toate acestea, găsesc că nu este nimic mai ușor să scăpăm de greutate, părăsind opiniunea admisă mai de toți și admitând cealaltă opiniune, după care dreptul văduvei sărace, nu este un drept de succesiune, ci un drept de creanță.

«Conform cu această teorie, văduva având o creanță succesiunea fiind debitoare, succesiunea trebuie să se libereze de această datorie ca și de celelalte. «*Bona non intelliguntur nisi deducto aere alieno*», și în urmă, asupra celor ce rămâne aplicându-se regulile dela succesiune.

«Prin urmare, în ipoteza noastră, lucrurile s'ar rezolvă astfel: femeia săracă ar lua o pătrime în plină proprietate, iar restul de trei pătrimi, dacă nu va mai fi altă datorie, va forma un tot, care se va împărți în patru părți și vor lua frații și surorile deoparte, părinții de alta, ceea ce li se cuvine.

«Cu chipul acesta, reușim să dăm o soluție care nu contrazice nici un principiu din materia succesiunii și care în același timp este conformă cu natura intimă a dreptului văduvei sărace la succesiunea soțului».

Teoria aceasta a fost adoptată de tribunalul Dolj

numai în concluziuni, iar premisele au fost îndreptate. Deoarece d-l Oteteleşanu, combătând pe Degré, are textual următoarele cuvinte relativ la afirmația tribunalului, că dreptul văduvei sărace este un drept special:

«... După distinsul jurisconsult Degré, *dreptul femeii este un drept special*, mai preferat decât celelalte; pe lângă aceasta, mama fiind rezervatară, rezerva ei va fi de o pătrime. Mărturisesc că în felul de judecată al lui Degré văd două greșeli: întâiu, o afirmare gratuită, aceea de a considera dreptul văduvei sărace ca un drept special, legea nespunând-o nicăeri. Or este un drept de succesiune, cum îl consideră mai toți, și atunci el nu are nici o preferință, or este un drept de creanță, și atunci lucrurile se schimbă, pătrimea femeii trebuind să fie plătită înaintea tuturor...».

Or, însăși teoria d-lui Oteteleşanu trebuie respinsă de oarece și d-sa păcătuiește, fiindcă, spre a ajunge la concluzia pe care o dă, ne spune foarte clar, să părăsim opinia admisă mai de toți, că dreptul văduvei sărace este un drept de succesiune, și ca să-i adoptăm noi soluția, ne obligă să revenim la vechea teorie, că acest drept este un drept de creanță.

Aceasta însă socotesc că este inadmisibil, în drept, când atât amar de timp, instanțele judecătorești s'au sbătut asupra acelei delicate chestiuni și când jurisprudența s'a fixat definitiv, în mod juridic. Și ar părea chiar curios, ca pentru o soluție, pe care un autor o crede bună, iarăși să-și schimbe o jurisprudență definitivă! Socotim că acest argument este numai *pro causa*.

Dacă problema nu are soluție, fiind o dificultate, dacă rămânem — și cum trebuie — a opinia că dreptul femeii sărace e un drept de succesiune, ne rămâne un singur lucru: să cerem parlamentarilor noștri să legifereze și să nu lăsăm ca judecătorii să hotărască ei, după cum voesc, neavând după ce să se conducă.

30 A treia soluție. Teoria lui Al. Degré. — În urma hotărîrei tribunalului de Vlașca și a scurtei notițe din tom. III, ed. I, a d-lui D. Alexandresco, unul din consilierii Inaltei noastre Curți de casație, care eșcă din comun, fiindcă în afară de hotărîrile ce pronunță, căută să și documenteze cele hotărîte prin articole de seamă, tot în ziarul *Dreptul*⁸⁾ a publicat și un articol privitor la văduva săracă⁹⁾.

În acel studiu referitor la chestiunea noastră, găsim următoarele:

«... Ziarul *Dreptul* pe 1873, No. 78, pag. 7, ne pune înainte un problem isvorîtor din art. 684 c. civ., problem pe care tribunalul de Vlașca l-a deslegat ast-

8) *Dreptul* din 1892.

9) Retipărit în ediția completă a serierilor sale: vol. I, pg. 175, 176. Editura Tip. Gutenberg, București. 1900.

fel. Văduva săracă, succedând împreună cu mama și frații mortului, nu poate reclama pătrimea ce i se cuvine după art. 684 alin. III c. civ., de oarece, după art. 673 c. civ., mama are dreptul la o pătrime, iar frații la celelalte trei pătrimi.

«Există dar o *colisiune de drepturi*. Ce dar trebuie să hotărîm? Tribunalul de Vlașca răspunde: Drepturile în conflict trebuie toate deopotrivă mărginite: deci se cuvine o cincime mamei, o altă cincime văduvei, iar celelalte trei cincimi fraților și surorilor. Teoria colisiunii drepturilor, poate să ne ducă, *o recunoaștem*, la o mărginire a tuturor drepturilor concurente, însă lucrul nu este așa când unul din drepturile în luptă au precădere înaintea celui alt.

«Ei bine, *mama este moștenitoare rezervatară* (art. 843 c. civ.). Rezervatară nu se poate supune la nici o sarcină (arg. art. 844 c. civ.). Rezervatarul are dar precădere înaintea tuturor. *Dreptul văduvei, de altă parte, e un drept special*, care are precădere înaintea dreptului comun. *Urmează dar că mama va culege mai întâi pătrimea cuvenită ei, pe urmă văduva pătrimea prevăzută de art. 684 alin. III, pe urmă frații celelalte două pătrimi*».

Soluția aceasta a regretatului Degré (de a se împărți masa succesorală în patru părți), pare a fi admisibilă în speță, când soția și frații vin în concurență cu mama singură (art. 673 alin. II c. civ.), dar nu ne dă și soluția, când pe lângă mama, mai este și tatăl (art. 671 c. civ.), căci atunci ei trebuie să ia neapărat două pătrimi. Soția luând și ea în cazul acesta o pătrime, frații și surorile ar trebui să ia *numai* o pătrime. De unde ar mai lua soția o pătrime?...

În parte, totuș, ne unim și noi cu Degré, cu o variantă.

Ca variantă la soluția lui Degré, în urmă s'a mai creat o altă părere:

Teoria d-lui H. G. Nicolescu.—D. Nicolescu, ocupându-se despre dreptul văduvei fără avere, într'un documentat studiu¹⁰), emite o nouă teorie privitoare la chestiunea noastră:

«... Tot aci vom rezolvî și altă dificultate ce prezintă art. 673 c. civ. Se întreabă: *ce parte va lua văduva în concurs cu mama defunctului și frații săi?* După art. 673 c. civ., când mama concurează la moștenire cu frații mortului, o pătrime din ereditate se cuvine ei, care e și rezervatară (art. 841, 843 c. civ.) și trei pătrimi se cuvin fraților mortului. Cu toate acestea, văduva săracă, după art. 684 alin. II c. civ., în acest caz, trebuie să aibă și ea o pătrime în moștenire; de unde își va lua această porțiune?

«D-l D. Alexandresco, constată că între art. 783,

684, 841 și 843 c. civ. există antinomie fără deslegare posibilă.

«După o părere, care explică regula că drepturile cari se întrunesc, se mărginesc între ele, moștenirea în specie ar trebui împărțită în cinci părți, din cari $\frac{3}{5}$ vor lua frații și câte $\frac{1}{5}$ mama și văduva mortului.

«Această regulă însă nu este întemeiată. Regula colisiunii drepturilor este aplicabilă numai la drepturi egale, și în specie drepturile sunt toate diferite între ele. Mai întâiu, partea mamei este rezerva, care, după art. 844 c. civ., nu poate fi știrbită; apoi, dreptul văduvei este un *legat presupus*, care se va executa înaintea dreptului fraților, cari nu sunt erezi rezervatari, iar frații vor primi numai ceea ce va rămâne dela moștenire. Cu alte cuvinte, mama și văduva vor avea câte o pătrime din moștenire, iar frații vor împărți numai jumătate din moștenire între dânsii; art. 673 prevăzând cazul când frații moștenesc numai în concurs cu mama, iar nu și când fratele lor a lăsat și pe văduva lui săracă.

«Soluția noastră este întocmai ca și a autorului disertațiunii citate, cu deosebire numai că, pe când eruditul autor, precum știu, e de părere că dreptul văduvei este succesoral adevărat, pentru a ajunge la această soluție este nevoit să facă dreptul văduvei special și să recurgă la o regulă că dreptul special este mai tare decât cel general, premise foarte subtile; soluția noastră, din contră, rezultă dela sine, *este o urmare logică* a sistemului că dreptul văduvei are caracterul unui *legat presupus*, ceea ce încă dovedește superioritatea acestui sistem, care nu are nevoie să recurgă la subtilități pentru a explica o soluțiune care se impusesse în practică....».

Cum vedem, d-l Nicolescu, emite și d-sa o nouă teorie, a *legatelor presupuse*, ca să poată să dea o soluțiune acestei chestiuni; or, aceasta nu este tot o subtilitate?...

40 *A patra soluție.*—Aci vom notă teoriile emise, cari arată îndeajuns imposibilitatea împărțelii.

Iată părerile emise:

a) *Teoria d-lui D. Alexandresco.* Cel mai de seamă comentator al codului nostru civil, în prima ediție a tom. III, argumentează într'un anumit fel, pe care-l completează astfel în noua sa edițiune a volumului 11).

«.... Aici este locul de observat, că art. 684 cuprinde o *lacună considerabilă*. Să presupunem, în adevăr, că defunctul a lăsat în viață pe tatăl și pe mama sa, un frate, precum și pe soția sa. După art. 671, combinat cu 673, partea tatălui va fi de o pătrime, partea mamei de o altă pătrime, iar cealaltă jumătate (două

11) *Comentariile codului civil român*, tom. III, p. II, 1012, Tip. Sococ. Buc. p. 210, sub nota 1 și pag. 151.

pătrimi) se va cuveni fratelui sau fraților, orcâți ar fi. *De unde vom luà deci partea femeii*, care trebuie să fie și ea tot de o pătrime?

«Dacă presupunem că defunctul a lăsat, pedeoparte, numai pe tatăl său sau și pe mama sa în viață, iar pe dealtă parte, un frate și pe soția sa, *dificultatea* este aceeași; căci în asemenea caz, partea tatălui sau mamei va fi de o pătrime, iar celelalte trei pătrimi se vor cuveni fraților sau descendenților lor, orcâți ar fi (art. 671, 573). Prin urmare, soția defunctului a rămas și de astădată pe dinafară, căci un lucru nu poate să aibă *cinci pătrimi*. Or, legea a dispus în specie *cinci* pătrimi.

«Pentru a înlătură dificultatea, nu avem decât două mijloace: 1° sau vom împărți averea în *cinci*, după cum a decis tribunalul Vlașca, dând o *cincime* soției, *două cincimi* ascendenților privilegiați și *două cincimi* fraților, cari însă vor luà *trei cincimi*, când vor veni în concurență numai cu unul din ascendenții privilegiați, *soluție care nu poate fi juridică*, pentrucă partea fiecărui moștenitor este micșorată; 2° sau din întreaga avere vom deduce mai întâiu pătrimea cuvenită soției, restul împărțindu-se între ascendenți și colaterali privilegiați, după cum se susține de d-l B. M. Missir, *soluție care lasă iar de dorit*, pentrucă, după acest sistem, ascendenții nu vor luà câte o pătrime din întreaga avere a defunctului, nici colaterali două sau trei pătrimi, după cum dispun art. 671 și 673 c. civ.»

Sperăm, ca în edițiunea III să ne dea și d-sa o soluțiune definitivă.

b) *Teoria d-lui Nacu* 12). — D-sa, discutând soluția tribunalului Vlașca și argumentele lui Degré, spune textual:

«.... Am aveà următoarele observațiuni de făcut. Mai întâi, dacă ne referim la rezerva mamei, ea este, conform art. 843, de jumătate. Apoi, rezerva este creată numai pentru a apăra pe rezervatar contra dispozițiilor gratuite făcut de *de cujus*, și aci este vorba de a se determină partea succesorală a fiecăruia. Deci, *orice preferință dată unuia din coerezi ar fi arbitrară*. Cu toate acestea, ideea de a face să sufere frații și surorile, prezența soției sărace **pare a se apropia mai mult de sistemul legiuitorului**».

Dar care este sistemul, lămurit, al legiuitorului?...

Și credem că se va crea, până la o bună legiferare, mereu teorii cu noi soluțiuni.

Soluții noi. — În această chestiune s'ar mai putea da soluții, pe care nu le-am găsit nicăeri și cred că s'ar mai putea naște și altele, astfel: mama va luà 1/4 înaintea soției văduve; soția săduvă va luà 1/4 din 1/4 a mamei

12) *Dreptul civil român*, vol. II, p. 93 și 106.

și 1/4 din restul de 3/4 al fraților; 2° soția nu va mai luà nimic, fiindcă dacă mama are drept la 1/4, tatăl la 1/4 și frații la 2/4, soția trebuie îndepărtată, etc.

DEM. D. STOENESCU

(Sfârșitul în numărul viitor).

Avocat. — Craiova.

Cuvântarea d-lui V. Tătaru

Președinte al Curții de apel din Galați, la Banchetul d-lui profesor D. Alexandresco

D-lor miniștri, Domnilor,

Fiind dintre cei mai în vârstă din magistrații aci prezenți, mi-a căzut sarcina de a spune câteva cuvinte în onoarea sârbătoritului. Am primit-o cu sfială, nefiind deprins a vorbi decât în pretoriul justiției, dar cu plăcere, fiindcă sunt un vechiu student al Universității din Iași și d-l Alexandresco adesea m'a încurajat la muncă, dacă n'am avut răsplata muncii la care mă așteptam, am conștiința datoriei îndeplinite. Asistăm, d-lor, la un banchet care e o sârbătoare a muncii, fiindcă înălțăm meritele unui om care, muncind zi și noapte mai bine de trei decenii, a desăvârșit o operă monumentală, care-i face un nume ilustru, nu numai în țară, dar și peste hotar; să-mi fie permis a ridică slaba mea voce în astă ocazie solemnă și pentru ceilalți muncitori, cari nu sunt prezenți, tăcuți, modești.

Pentru țaranul, pentru care, fie-mi permis în treacăt a o spune, vărsăm cu toții adesea lacrimi prefăcute, de un lirmism îndoelnic..., pentru țaranul care eu brațul lui vânjos scurmă țărâna spre a ne aruncă cu profunziune bogățiile pământului, și ridicându-ne tot mai sus, să ajungem la vârful piramidei sociale, unde tronează acei ce se numesc — regi dacă vroii — și ei sunt niște muncitori, cari în momente de îngrijorare au nopți de insomnie, gândindu-se cum să ducă mai bine la liman, barca statului, pe care Provideța, pe care voința popoarelor le-a încredințat-o... Și câți nu sunt pe treptele intermediare ale acestei piramide? Aci găsim pe zidarul, cu mistria lui, aci găsim pe lucrătorul de atelier cu brațul de oțel, purtând ciocanul greoiu. Ei vor ridică într'un viitor, pe care îl doresc cât mai apropiat, temple și altare în care vom mulțumi celui Atotputernic de a fi făcut să înceteze tragedia sângeroasă, coșmarul în care trăim... Ei vor ridică palate, edificii mărețe în locul ruinelor la cari asistăm...

Să ne gândim la muncitorii intelectuali, poeți, învățați de toate categoriile, gazetari geniali... Ei smulg naturii taine binefăcătoare, pe cari apoi le aruncă în toate unghiurile lumii, ca lungi raze de lumină... Ei vor scrie în fraze lapidare epitafe pe mormintele eroilor morți pentru patrie, ei în pagini neperitoare, în versuri ditrambe vor scrie vitejia soldaților victorioși și a generalilor geniali cari îi vor fi dus la victorie. Ei vor descrie intrarea triumfală a acestor soldați și generali eroi în.... Dar mă opresc, nu termin, fiecare din d-v. să se gândească unde îl îndeamnă inima... Să-mi fie permis, umil cuvântător, să luminez pe avocatul ilustru, care într'o ocazie istorică celebră a zis: «nu termin, dar mă opresc înaintea istoriei»...

Incheind, vă rog, d-lor, să ridicăm paharul nostru pentru acele legiuni de muncitori, între cari d-l Alexandresco e un exemplu strălucit..., cari muncind fără preget, contribuiesc la fericirea popoarelor, la propășirea națiunilor, la civilizațiunea lumii!...